

Mans stāsts sabiedroto karavīram par
Latviju

Darba autore:
Linda Lielbriede

Mans stāsts sabiedroto karavīram par Latviju

Klusā meža ielokā starp slaidām priedēm un kuplām eglēm sprakšķot deg milzīgs ugunskurs. Nakts melnumā tas pievilina kukainīšus un labestīgi aicina piesēst arī pārgurušu ceļinieku. Tas klusi apsēstas un noliek smago somu sev līdzās, un liesmās iemet sausu malkas pagali. Gaisā uzšaujas dzirksteļu tūkstotis, kas apkārtni piepilda ar oranžu spīdumu. Dūmu grīstes nestās dzirksteles arvien straujāk ceļas augšup – pretim zvaigžņotajam debesjumam. Naksnīgajās debesīs spoži mirdz zvaigznes, un ceļinieks neviļus izdzird, ka zvaigžņu balsis saplūdušas skanīgā šķindoņā, kas klusi čukst kādu stāstu. Tas ir stāsts par Latviju, zemi, kas simtiem gadu laikā gājusi caur uguni un ūdeni. Es pievienojos šim stāstam, lai sabiedroto kareivim pastāstītu par mūsu zemi.

Mans stāsts aizsākas Kurzemes piekrastē, kur vēju nestās smiltis sapūtušas kāpas, kur priedes aizlauztiem zariem dienu no dienas spītē vēja aukām. Baltijas jūra apskalo Latvijas teritoriju, tās bangojošies ūdeņi nereti izmet krastā mazu, gludu saulīti – dzintara gabaliņu, kurā reizumis redzams kāds kukainis, reizumis ziedlapiņa vai zariņš. Tālu senatnē dzintars bija zināms visā pasaulē, to izmantoja kā naudas līdzekli, taču vistālāk slava izplatījās par pasakaini skaistajām dzintara rotaslietām, kas, iekaltas sudraba stīpās, rotāja kurzemnieku sievas un meitas.

Visā Baltijas jūras liedagā, kas apskalo Latviju, sastopamas nelielas, vēja sašķiebtas koka mājiņas. Tajās reiz mitinājās zvejnieki – skarbi vīri ar zelta sirdi. Jūras tuvums jau no mazotnes piekrastes ļaudis vilināja izmēģināt roku zvejošanā, un tā, ziema vai vasara, vīri stūma laivas putojošajos viļņos, lai pēcāk mazākie bērni un sievas varētu gavilējot sagaidīt lomu krastā. Vēju appūstām sejām zvejnieki sēdēja liedagā, darvoja laivas, lāpīja tīklus un mazākajiem bērniem stāstīja leģendas par jūras nezvēriem, kuģu katastrofām un kuršu dēkām.

Taču jūra ir vien maza daļiņa Latvijas brīnumainās dabas. Vidzemes pakalnus gadu simteņiem klājuši biezi egļu meži, kas bijusi mājvieta teiksmainiem varoņiem un dzīvniekiem. Latgales pusē ceļinieki sastop neskaitāmus ezerus, kuros ik dienas spoguļojas debesu zilgme. Savukārt Zemgales plašumos redzami vējā līgojušies rudzu un kviešu lauki. Saulē zeltaini mirdz piebriedušās vārpas, tāpēc ne velti Zemgali izsenis dēvē par Latvijas maizes klēti. Teju pusi no Latvijas teritorijas klāj meži. To klusā šalkoņa, lapu zaļganais pavēnis un klusais mijkrēslis rada svētnīcai līdzīgu atmosfēru. Par tradīciju ļaudīm jau kļuvis vasaras beigās aut kājās gumijas zābakus, šķūnītī meklēt pīto skalu groziņu un virtuvē atrast melno, robaino nazīti,

kas mantots no vecvecākiem, lai dotos meža dzīlēs un lasītu saldās meža zemenes, zilās mellenes un saldskābās brūklenes vai sēnes – dzeltenas, sarkanas, brūnas, smaržīgas.

Kā sudrabaina čūska cauri Latvijai izvijas Daugava. Tās rāmie ūdeņi gadsimtiem ilgi remdējuši tautas bēdas, bijis atbalsts nedienās un mierinājuši grūtdieņus. Daugavu dēvē par likteņupi, jo 12. gadsimta beigās vācu krustneši ienāca Baltijā, izmantojot upju ceļus. Ar mazu laiviņu dodoties augšup pa upi, nokļūstam gleznainā vietā, kur pašas upes krastā paceļas senas pilsdrupas – tās vēl ir paliekas no krustnešu mūra pils Koknesē. Taču jo interesantākas lietas skatāmas uz zemes, jo noslēpumainākas mīt ūdens dzelmē. Un tiešām, zem Kokneses pils drupām mēmi dus Staburaga klints. Daugavas ūdeņi rāmi skalojas pāri, un nezinātājs pat nenojauš par dusošo akmens milzi, kas gadiem ilgi bijis varoņu un spēka simbols, latviešu mitoloģijas un garu pielūgsmes vieta.

Vietā, kur Daugava ietek jūrā, slejas Rīga. Senām teikām un aizraujošām leģendām apvīta ir šī pilsēta. Jau kopš 13. gadsimta sākuma Rīga ir galvenais darījumu un kultūras notikumu centrs ne vien Latvijas teritorijā, bet arī visā Baltijas reģionā. Pašos pirmsākumos pilsētas kungi bija vācu krustneši, kas Latvijas teritorijas iemītniekus pievērstu kristietībai. Pilsētas sirdī slejas augsti baznīcu torņi, šauras ieliņas izlokās gar stāvām namu sienām – tā ir Rīgas vecākā daļa jeb Vecrīga. Gadsimtu gaitā Doma baznīcas mūra sienas klusi krājušas pilsētas vēsturi, savukārt zeltītie gaiļi torņu smailēs no saviem augstumiem novērojuši rīdzinieku ikdienas gaitas. Līdz pat mūsu dienām Rīga ir valsts sirds, ik dienas savās gaitās šeit dodas miljons cilvēku, kas kā skudras tekalē pa pilsētas ielām un dara savu darāmo.

Dabas skaistums un kuģojamu ūdeņu tuvums pievilināja svešzemju tirgotājus gluži kā mušas pie medus poda. Patīkamais klimats bija lieliski piemērots pilsētu celšanai un jaunas dzīves uzsākšanai. Taču jebkura darba veikšanai nepieciešams kāds, kas to patiesi arī darīs, un viltīgie tirgotāji un bruņinieki pakļāva miermīlīgās un labdabīgās vietējās ciltis. Tā uz 700 gariem, mokošiem, postošiem un smagiem gadiem gan lībieši, gan kurši, gan zemgaļi, gan latgaļi tika pakļauti svešzemju kungu varai.

Itin drīz izveidojās Livonijas ordeņa valsts, kuru pārvaldīja vācu bruņinieki, taču 16. gs. beigās pienāca tās gals un sākās jauns, bet ne mazāk skarbs posms latviešu dzīvēs – sākās Livonijas karš. Tas izpostīja ierasto dzīvi un labklājību kā bagātājiem, tā nabagiem. Šim karam sekoja Poļu-zviedru karš. Cittautu ietekme, varaskāre un mantkārība no jauna sažņaudza latviešu zemnieku dzimtbūšanas valgos sietās dzīves. Postošais karš, mēra uzliesmojumi un trūkums nežēlīgi mocīja tautu. Dienām ilgi kāds muižnieks varēja zirga pajūgā braukt caur

Vidzemi, taču nesatika nevienu dzīvu dvēseli – melnā nāve ar savu aso izkapti bija pamatīgi pļāvusi latviešu dzīvības ne vien kara liesmās, bet arī mēra ķetnās. Pēc šī kara Vidzemes iedzīvotāji piedzīvoja pārmaiņas – līdz šim gari gadsimti bija aizvadīti gara tumsībā un piespiedu kalpošanā muižā. Taču tagad zemnieku bērniem bija iespēja iegūt izglītību, lai gan tā bija visai niecīga. Kundzība un dzimtbūšana liedza latviešiem garīgu izaugsmi un tautas kopības apziņas rašanos.

17. un 18. gs. mijā mazais zemes pleķītis Baltijas jūras piekrastē piesaistīja arī austrumos snaudošā milža uzmanību, proti, arī Krievijas impērijā tobrīd valdošais Pēteris I nolēma, ka Latvijas teritorija būs lielisks papildinājums impērijas guberņām. Tā uzliesmoja Ziemeļu karš, kura sekas latviešiem bija jūtamas vēl līdz 1918. gadam.

Latviešu izcilākie rakstnieki un domātāji teikuši, ka Latvija allaž bijusi kā akmens starp diviem dzirnakmeņiem – mūžam kāds pār to vēlējies uzkundzēt un mūžam Latvija tikusi cauri sveikā.

Jaunu un spožu lappusi Latvijas vēstures biežajā grāmatā paver 19. gadsimts. Šis ir laiks, kad noplakuši Napoleona kari un Krievijas impērijā beidzot iestājies miers. Kaimiņu zemē Igaunijā ar pilnu jaudu strādā Tērbatas jeb Tartu Universitāte. Tās sienas pulcē izglītotākos prātus no visām Baltijas guberņām un pārējās impērijas. Alkas pēc zināšanām un snaudošā valstiskuma ideja rautin rauj arī latviešu jaunekļus piepulcēt Tērbatas inteliģentu pulkam. Kā viens no pirmajiem latviešiem uz Tērbatu dodas latvietis Krišjānis Valdemārs, un līdz ar viņu dzimst arī jaunlatviešu kustība. Jaunlatvieši ir cerību stars pie Latvijas nākotnes apmākušajām debesīm, jo progresīvi domājoši un aktīvi cilvēki sāk patiesi rīkoties, lai spertu pirmos soļus neatkarīgas valsts virzienā.

Valdemāra nopelns Latvijas attīstībai ir nenovērtējams – viņa nenogurstošie centieni grāmatniecības un bibliotēku izveidē, kā arī jūrskolu dibināšana. Ainažos, Liepājā un citās ostas pilsētās tiek izveidotas skolas, kurās latviešu jaunekļus māca par matrožiem, bocmaņiem un kapteiņiem, un jāņem vērā, ka pirmoreiz mācības norit tīrā latviešu valodā. Latviešu jūras braucēju slava aizskan pāri okeānu un jūru plašumiem.

Valdemāra pēdās drīz seko arī valodnieks Juris Alunāns, kurš savu darbību plaši izvērš žurnālistikas jomā un valodniecībā. Līdz mūsu dienām saglabājušies Alunāna atdzejojumi un latviešu valodā ieviesti vārdi. Jaunlatviešu pulku paspilgtina arī Krišjānis Barons. Viņš bija cītīgs folkloras un tautas vērtību pētnieks, rūpīgs dzimtās zemes izzinātājs. Taču Barona

lielākais ieguldījums Latvijas vēsturē ir mūža garumā veiktā tautasdziesmu vākšana un apkopošana. Tieši Dainu tēva dēļ vēl šodien varam klausīties skanīgās četrindes.

Pārmaiņas pasaules politikā un latviešu inteliģences straujais darbs veicināja tautas tuvošanos ilgi lolotajam sapnim – sapnim par brīvu Latviju. Tā 1918. gada 18. novembrī uzņēmīgi un pārliecības pilni latvieši dibināja valsti – Latviju. Mazās valsts neatkarība daudziem nebija pa prātam, tāpēc sekoja sīvas cīņas, taču latvieši godam turējās pretī un nosargāja Latvijas neatkarību.

Mūsu valsti gadu desmitiem plosījuši nemieri un cittautu varas valgi arī pagājušajā gadsimtā – teju 50 gadus Latvija atradās PSRS sastāvā. Tie bija nebrīves, cenzūras, mēmu baiļu un apspiestības gadi. Ļaudis vairījās paust patriotiskas idejas, jo zināja, ka sienām ir ausis un logiem acis un visai ātri var attapties čekistu rokās un Sibīrijas piespiedu nometnēs.

Izsūtījums un darba nometnes ir īpaši drūms stāsts latviešu atmiņās. Gan 1941. gada jūnijs un 1947. gada marts mūžam paliks mūsu atmiņās kā baiļu, izmisuma un terora laiks. Tas bija laiks, kad tūkstošiem vīriešu, sieviešu un mazu bērnu piespiedu kārtā izrāva no ģimenes ligzdām, salādēja lopu vagonos un aizsūtīja uz plašajām Sibīrijas stepēm, kur aukstumā un salā darba nometnēs latviešu tautas drosmīgākā daļa izcieta sodu, jo nekautrējas izpaust mīlestību savai tēvzemei.

Visbeidzot es sabiedroto kareivim vēlētos pastāstīt par Latvijas kultūru un mākslu. Par spīti varas skarbajiem vējiem, cenzūras smagajai rokai un apspiestības gadiem, Latvijā izveidojās spēcīgi literatūras, mūzikas, glezniecības un aktiermākslas aizmetņi. Literatūras jomā jāmin dzejnieku karaļpāris Rainis un Aspazija, kuru devums literatūrā ir neizmērojams. Viņi radījuši spēcīgus, aizkustinošus dzejoļus, kontrastu un simbolu pilnas lugas. Jāmin arī Jānis Jaunsudrabiņš, kurš atspoguļojis lauku zēna dzīvi savu grāmatu lappusēs, brāļi Kaudzītes, kas uzrakstīja pirmo latviešu romānu, kā arī Eduards Veidenbaums, kurš sacerēja negaidīti trāpīgus un sarkasma pilnus dzejoļus, kas šāva asas bultas liekuļu, tautas apspiedēju un mantraušu virzienā. Mūzikā lieliski nopelni ir daudziem, taču jo sevišķi jāizceļ Emīls Dārziņš, Marģeris Zariņš, Andrejs Jurjāns, Raimonds Pauls, kuru darbi ir mūžam dzīvi, bezgala skaisti un pacilājoši. Arī teātris un aktiermāksla Latvijā ir augstā līmenī. Gan Nacionālais teātris, gan Dailes teātris un Jaunais Rīgas teātris teju ik vakaru aicina mākslas cienītājus, inteliģentus un sabiedriskos darbiniekus uz augstvērtīgām un pārdomātām izrādēm. Jau kopš 20. gadsimta Teātra konservatorija izveidoja lieliskus skatuves māksliniekus. To vidū jāmin Eduards Pāvuls un Harijs Liepiņš, kas bija latviešu teātra pīlāri, kā arī izcilais aktieris Uldis Pūcītis, kas uz

skatuves attēloja dzīves skarbumu, likteņa vētras un cilvēciskas vājības. Vija Artmane, Lilita Bērziņa, Elza Radziņa – tās bija teātra karalienes, kas graciozi un izsmalcināti attēloja gan skarbās, gan maigās lomas.

Mans stāsts tuvojas noslēgumam, taču es ceru, ka sabiedroto kareivis nu ir kļuvis daudz ziņošāks par Latviju, par tās ceļu cauri gadsimtiem, par tautas apspiestības važām, ko vienīgi smagā darbā un rūgtās asarās ļaudis beidzot spēja pārkalt pušu. Mūsu tautas liktenis ir bijis gana sūrs, lai mēs vairs nepieļautu tās izkaisīšanu pasaules vējos, lai mēs vairs nekļūtu par kalpiem un apspiestajiem, lai mēs paši noteiktu tautas likteni. Šo darbu vēlos pabeigt ar Leonīda Breikša dzejoli *Himna*.

Svēts mantojums šī zeme mūsu tautai,

Un svētīts tas, kas drošs par viņu krīt,

Lai mūžu mūžos zelt un plaukt Dievs ļauj tai

Un saulei liek pār mūsu druvām līt.

Te tēvu tēvi sviedros vagu dzina,

Šī saule pirmā svētījusi mūs,

Lai takas tās, ko pirmais solis mina,

Redz gaitā pēdējā reiz ejam mūs.

Nekur virs zemes neapsveiks tik silti

Vairs mūs neviens, kā apsveic druvas šīs,

Gar kurām augšup slejas bērzu ciltis

Un liepas šalcot veras debesīs.

Pār visiem svētumiem, ko sirdī nesam,

Lai šo ikviens sev pirmā vietā liek :

No zemes šīs mēs izauguši esam,

Mums šajā zemē galva jānoliek.